

№ 07/168 от 17.02.2025
«Қазақстан халқына»
Қоғамдық қоры

Общественный фонд
«Қазақстан халқына»

«Қазақстан халқына»
қоғамдық қоры
басқармасының
2025 жылғы «31» қаңтардағы
(№2 хаттама) шешімімен
бекітілді

«Қазақстан халқына» қоғамдық қорының және Қазақстанның шағын қалаларының әлеуметтік саласын дамыту жөніндегі ірі бизнес субъектілерінің «ШАҒЫН ҚАЛАЛАР – ҮЛКЕН МҮМКІНДІКТЕР» бастамасын іске асыру жөніндегі тұжырымдама

Астана қ., 2025 жыл

Қор – «Қазақстан халқына» қоғамдық қоры.

Серіккес – шағын қалалардың қала құраушы ұйымдары; шағын қалаларда жұмыс істейтін өзге де бизнес субъектілері.

**** осы Тұжырымдаманың мақсаттары үшін «Шағын қалалар» деген жалпылама терминге моноқалалар, өзге де жекелеген қалалар мен тірек ауылдар да жатқызылған.**

Кіріспе

Ұлттық статистика бюросының деректеріне сәйкес Қазақстанның басым көпшілігінде ондаған жылдар бойы халықтың ауылдық жерлерден қалаларға көші-қон үрдісі байқалды. Ауыл тұрғындарының саны да, ауылдардың өздері де шарасыз азаюда. Қала халқының өсу тенденциясы толқынды сипатқа ие – қала халқының ең көп өсуі 2004-2007, 2014-2016 жылдары байқалды және 2020 жылдан қазіргі уақытқа дейін жалғасуда.

Елдің қоныс аударатын халқы бірінші кезекте ұмтылатын қалалар ретінде үстемдік етуді жалғастыруда. Алайда, аудандар ішіндегі қала халқы да өсетін тенденция байқалуда. Тиісінше Республикалық маңызы бар қалалар мен облыс орталықтары арасындағы теңгерімсіздікті төмендетуден басқа өңірлердің облыс орталықтары мен өзге де қалалары арасындағы теңгерімсіздікті төмендету қажет. Астана, Алматы, Шымкент және ірі облыс орталықтарынан басқа Қазақстандағы қала мәртебесіне республика халқының 15,5%-ы тұратын 72 елді мекен ие.

Қазақстандағы шағын қалалар халықты ұстап қалуда және өңірлерді тұрақтандыруда, әсіресе ауылдардың көпшілігінің болашағы күмәнді болып қалатын жағдайларда шешуші рөл атқарады. Адамдардың ауылдық жерлерден кетуіне байланысты көптеген ауылдар біртіндеп экономикалық және әлеуметтік маңыздылығын жоғалтады. Мұндай жағдайда шағын қалалар тұрақты тұрудың негізгі тіректеріне айналады. Олар белсенді экономиканы, әлеуметтік қызметтерді және жайлы өмір сүру үшін қажетті негізгі инфрақұрылымды сақтай алады.

Шағын қалаларды дамыта отырып, айналадағы ауылдарға тірек нүктелері құрылады. Бұл қалалар тек өз халқы үшін ғана емес, сонымен қатар жақын маңдағы ауылдық жерлердің тұрғындары үшін де медициналық, білім беру және басқа да маңызды қызметтерді ұсынатын ресурстық орталықтарға айналады. Шағын қалаларға инвестиция салу – бұл ауылдарды жанама түрде қолдау тәсілі, себебі мықты шағын қалаларға сүйенбесе ауылдардың тұрақты болашаққа мүмкіндігі жоқ.

Өздеріңіз білетіндей, ауылдық аумақтарды дамытуға қатысты мемлекеттік саясат тірек нүктелері принципін де қолданады. 6,2 мың ауылдық елді мекеннің 3,5 мыңы 1,2 мың тірек ауылдары мен 2,3 мың спутниктік ауылдарды қамтитын ауылдық кластерлерге жатқызылды. Алайда, іс жүзінде жекелеген ауылдық аумақтарды дамыту әлеуеті әрдайым айқын бола бермейді және көптеген себептерге байланысты, соның ішінде демографиялық ағын мен ресурстардың жетіспеушілігіне байланысты шектелуі мүмкін.

Осыған байланысты шағын қалалар дамудың ең тұрақты тірек нүктелері болып табылады. Олардың дамыған инфрақұрылымы мен экономикалық

мүмкіндіктері бар, бұл оларды тек өз халқын ғана емес, сонымен қатар ауылдық жерлерді де қолдаудың негізгі орталықтарына айналдырады.

Шағын қалалар аймақтық тепе-теңдікті қамтамасыз етуде стратегиялық рөл атқарады. 2024 жылғы статистикалық мәліметтерге сәйкес, елде 10 мыңнан астам тұрғыны бар 112 ауыл бар (шағын қала критерийі). Оның ішінде 18 елді мекенде 30 мыңнан астам адам тұрады. Мұның барлығының негізгі дені – жаңа қалалар.

Бұл ретте дамуда өңірлерді экономикалық дамытуға, жұмыспен қамтуға және халықтың табысына басымдық беріледі. Мемлекет үшін түйінді проблемалық мәселе қалалардың инфрақұрылымы (тұрғын үй, газ, электр, жылу, сумен жабдықтау, жол инфрақұрылымы, интернетке қолжетімділік) болып табылады.

Демек, әлеуметтік сала – бұл жеке ресурстар әсіресе пайдалы және тиімді бола алатын сала. Әлеуметтік сала – бұл жеке бастамалардың адам өмірін жақсартуға нақты үлес қоса отырып, барынша әсер ете алатын сала.

Білім беру, денсаулық сақтау, мәдениет және спорт тек қаржылық инвестицияларды ғана емес, сонымен қатар жеке бастамалардың күшті жақтары болып табылатын икемділікті, шығармашылықты және жеделдікті қажет етеді. Жергілікті бизнес пен қайырымдылық ұйымдары стандартты емес шешімдерді табуға және өз әрекеттерін аймақтың нақты жағдайларына тиімді бейімдеуге қабілетті. Бұл «осында және қазір» мәселелерін шешуге мүмкіндік береді.

Осылайша, әлеуметтік сала – бұл жеке сектор өзінің өзгеру қабілетін көрсете алатын және халықтың өмір сүру сапасын жақсартудың катализаторы бола алатын кеңістік.

«Шағын қалалар – үлкен мүмкіндіктер» тұжырымдамасы модульдік форматы бар «Қазақстан халқына» қоғамдық қорының қайырымдылық бағдарламалары мен жобаларын қала құраушы кәсіпорындар мен тұтастай алғанда жергілікті бизнестің қолдауымен әрбір нақты шағын қалада бейімдеуге және іске асыруға болатын тәсілді білдіреді. Аталған тәсіл аймақ үшін ең өзекті бастамаларды икемді таңдауға мүмкіндік береді, бұл маңызды нәтижелерге тез және тиімді қол жеткізу мүмкіндігі болып табылады. Жергілікті бизнес пен кәсіпорындардың қолдауының арқасында қала мен оның тұрғындары үшін қысқа мерзімде елеулі пайда әкелетін негізгі әлеуметтік мәселелерді шешуге назар аударуға болады.

Тұжырымдаманы іске асырудың негізгі бағыттары

1. Шағын қалаларда медициналық қызметтердің сапасын арттыру.

Шағын қалаларда медициналық инфрақұрылымды жақсарту, оның ішінде ең алдымен заманауи медициналық жабдықтармен қамту.

Қордың тиісті қайырымдылық бағдарламалары мен жобалары:

1) медициналық ұйымдарды шала туылған нәрестелердің ретинопатиясын офтальмологиялық скринингке және емдеуге арналған жабдықтармен қамтамасыз ету;

2) ерте араласу орталықтарын жабдықтау;

3) ҚН балалардың нейрохирургиялық қызметін дамыту;

4) Қарағанды облысында ҚН пульмонологиялық, комбустиологиялық және кардиологиялық қызметтерді дамыту.

2. Білім беру қызметтерінің сапасын арттыру, сондай-ақ шағын қалалардың зияткерлік әлеуетін қолдау.

Заманауи оқу жабдықтарымен және мүкәммалмен жабдықталған тірек мектептер жаңа әдістемелерге, технологияларға және білім беру мүмкіндіктеріне қол жеткізуді қамтамасыз ете отырып, шағын жинақты ауыл мектептері үшін ресурстық орталықтарға айналған кезде «тірек мектептер - магниттік мектептер» кешенді жүйесін дамыту.

Шағын қалалардың білім беру мекемелерінде ғылым кабинеттерін (жаратылыстану және техникалық ғылымдар, ғылыми және креативті кабинеттер және т.б.) енгізу, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға арналған арнайы білім беру ұйымдарын оқу жабдықтарымен және мүкәммалмен жарақтандыру.

Өңір тұрғындары үшін, бірінші кезекте халықтың әлеуметтік осал топтарынан (аз қамтылғандар, мүгедек, мүгедек балаларды тәрбиелеп отырған отбасылардан шыққан жетім балалар), оқу бітіргеннен кейін тиісті қалада тұру міндеттемесі бар жоғары білімге арналған гранттар.

Қордың тиісті қайырымдылық бағдарламалары мен жобалары:

1) Ауылдық жерлерде тірек мектептердің әлеуетін дамыту;

2) ҚН цифрлық технологияларды пайдалана отырып, Ақтөбе облысының шағын жинақты ауылдық мектептерінің әлеуетін дамыту;

3) Аудандар мен моноқалалардағы «Болашақ инженерлері» (робототехника кабинеттері);

4) ҚН Алматы және Қарағанды облыстарының мектептерінде «Білім-инновация» лицейлерінің тәжірибесін енгізу;

5) Арнайы мектеп білім беру ұйымдарын жарақтандыру;

6) «Қазақстан халқына» ҚҚ білім беру гранттары.

3. Шағын қалалардың әлеуметтік инфрақұрылымы, сондай-ақ шағын қалалар тұрғындарының жекелеген санаттарын әлеуметтік қолдау.

Денсаулығында түрлі ақаулары бар азаматтардың кең ауқымы үшін оңалту орталықтарын салу және / немесе жарақтандыру. Бұл орталықтар азаматтардың денсаулығы мен әлеуметтік интеграциясын қалпына келтіруге кешенді көзқарасты қамтамасыз ете отырып, инклюзивті қоғамды дамытуда шешуші рөл атқарады.

Қала тұрғындары үшін жеке параметрлер бойынша сапалы протездік-ортопедиялық бұйымдар дайындау, қалада мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған дене шынықтыру-сауықтыру үйірмелерін ашу.

Тиісті қайырымдылық бағдарламалары мен фондық проекциялар:

1) ҚН Оңалту орталықтары (қалалық және аудандық оңалту орталықтары);

2) аутизм және басқа да ақыл-ой кемістігі бар балаларға арналған орталықтар құру;

3) психоневрологиялық аурулары және тірек-қимыл аппараты бұзылған балаларға арналған «Ақ жол-М» оңалту орталығының негізі; ҚН Қордай арнайы әлеуметтік орталығы; ҚН Ұлытау – Мейірім; ҚН Шапағат Жезқазған; ҚН Шапағат Орал; ҚН шалғайдағы Тарбағатай ауданында Денсаулық сақтау және

әлеуметтік қолдау объектілерін дамыту; ҚН Абай облысының арнаулы әлеуметтік қызмет көрсету орталықтарында медициналық-әлеуметтік оңалту; Дихан ауылындағы ҚН оңалту орталығы;

4) мүгедектігі бар балалар мен жастарды (14-29 жас) инновациялық протездік-ортопедиялық бұйымдармен оқыту;

5) презентация.

4. Шағын қалалардың мәдени және спорттық әлеуетін дамыту.

Дене шынықтыру-сауықтыру кешенін, модульдік спорт залын, сондай-ақ мәдени, білім беру және демалыс аймағы бар қоғамдық мәдени-спорт орталығын салу.

Қалалар халқының бейресми білімі мен сапалы демалысы үшін инфрақұрылым құру мақсатында кітапханалар немесе өзге де мәдениет мекемелері базасында қоғамдық орталықтар құру.

Спорт залдары мен спорт секцияларын олардың базасында спорттық жабдықтармен жарақтандырумен, спорттық бағдарламаны енгізумен және сүйемелдеумен ашу.

Қордың тиісті қайырымдылық бағдарламалары мен жобалары:

1) Жылдам салынатын модульдік спорт залдарын орнату арқылы ауылдық жерлерде, моно- және шағын қалаларда спорт инфрақұрылымын дамыту жөніндегі тәсілдер (7 облыстың 13 елді мекенінде спорт аңгарларын салу);

2) ҚН Батыс Қазақстан облысында ауылдық кітапханалар базасында «Жаңа клуб/Яңа клуб» комьюнити орталықтарын құру;

3) 100 балалар спорт залы.

Тұжырымдаманы іске асыру механизмі

Тұжырымдама серіктестерге өз қалаларының аумағында жүзеге асыру үшін нақты қайырымдылық бағдарламалары мен жобаларын таңдауға мүмкіндік беретін модульдік принципке негізделген:

1. Әлеуметтік саланы зерттеу (Қордың қатысуынсыз ұсынылады).

Қаланың әлеуметтік саласындағы өзекті мәселелер мен басым бағыттарды объективті түсіну үшін серіктестерге бастапқы кезеңде өз қаласының әлеуметтік саласын кешенді зерттеуге тапсырыс беру ұсынылады. Бұл зерттеу қаланың әлеуметтік саладағы негізгі проблемалық аймақтарын анықтауға айтарлықтай үлес қосады және бірінші кезекте көмек қажет болатын нақты учаскелерді тіркеуге көмектеседі. Оның нәтижелері бойынша серіктестер қайырымдылық қолдау туралы жақсы шешім қабылдай алады.

Зерттеу нәтижелері қаланың немесе ауданның даму жолдарын көрсететін стратегиялық құжатқа рәсімделуі тиіс.

2. Қор, серіктес және облыс әкімі арасында Меморандумға қол қою.

Қор, облыс әкімі және серіктес арасында Меморандумға қол қою арқылы тараптардың қатысушылары қаланың (ауданның) әлеуметтік-экономикалық дамуына өз үлесін қосу ниетін бекіту ұсынылады. Бұл құжат тараптардың негізгі уағдаластықтарын, ынтымақтастық мақсаттарын, сондай-ақ өзара іс-қимылдың жалпы қағидаттарын айқындайтын болады.

3. Консультативтік-кеңесші орган құру.

Меморандумға қол қойылғаннан кейін тараптардың қатысушыларынан, оның ішінде әкімдік, қала (аудан) мәслихаты, серіктес, облыс әкімдігі басқармасының өкілдерінен консультативтік-кеңесші орган құру ұсынылады.

4. Қала (аудан) халқының өмір сүру сапасын арттыруға бағытталған стратегиялық құжатты бекіту.

Консультативтік-кеңесші органға қала (аудан) халқының өмір сүру сапасын арттыруға бағытталған стратегиялық құжатты (*Стратегия/Бағдарлама/Мастер-жоспар*) қарау және бекіту ұсынылады.

5. Іс-шаралар жоспарын әзірлеу және бекіту.

Стратегиялық құжатқа қайырымдылық бағдарламалар мен жобаларды әзірлеу жөніндегі нақты қадамдар мен міндеттер, Тараптардың іс-әрекеттері, мерзімдері, қаржыландыру және өзге де ресурстар, үшінші тұлғаларды тарту көрсетілетін іс-шаралар жоспарын әзірлеу және бекіту ұсынылады.

6. Нәтижелерді бағалау және тұрақты даму.

Іске асыру мерзімі ішінде қайырымдылық бағдарламалары мен жобаларын іске асырудың ашықтығы мен табыстылығын қамтамасыз ету үшін ағымдағы нәтижелер талқыланатын серіктестермен кездесу өткізу ұсынылады.

Анықтамалық: ашықтық қағидатына сәйкес барлық қайырымдылық бағдарламалар мен жобаларды іске асыруға қатысты ақпарат Қордың ресми интернет-ресурсында орналастырылады, үнемі жаңартылып отырады және барлығына қол жетімді.

Қайырымдылық бағдарламалары мен жобаларын іске асыру аяқталғаннан кейін Қордың ішкі саясаты мен рәсімдеріне сәйкес іске асыру қорытындыларын бағалау және талдау жүргізіледі, ол серіктеске атаулы түрде жеткізіледі.

Осылайша, «Шағын қалалар – үлкен мүмкіндіктер» тұжырымдамасын іске асыруды модульдік кезең-кезеңмен қамту жергілікті тұрғындардың нақты қажеттіліктеріне баса назар аудара отырып, шағын қалалардың әлеуметтік саласын кешенді және тиімді дамытуды қамтамасыз етеді. Серіктестерді қолдау тұрақты әлеуметтік бастамаларды құру үшін қажетті ресурстарды, сараптаманы және қолдауды қамтамасыз ете отырып, алға қойылған мақсаттарға жетудің негізгі факторы болып табылады.

Жоғарыда сипатталған қадамдардан басқа, Қор ел бойынша шағын қалалардағы әлеуметтік саланың ағымдағы жай-күйі мен даму динамикасын көрсететін жалпы картаны немесе жиынтық жоспарды жаңартатын болады. Жиынтық жоспар жағдайдың жалпы көрінісін ұсына отырып және Қазақстанның шағын қалаларын дамыту шеңберіндегі өзара іс-қимыл үшін негіз бола отырып, барлық қатысушылар үшін қолайлы бағдар болмақ.

Согласовано

17.02.2025 15:46 Шарапиев Чингиз Баймухаметович

Подписано

17.02.2025 16:04 Чинкисбаева Лаззат Алтынбековна